

พุทธนวัตกรรมพิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์
Buddhist Innovation in Funeral Ceremony
of Venerable Samana Bodhiraksa

¹วรรณภา พลรบ Wanna Pholrob

²พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ Phisit Kotsupho

³พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์ Phrakrusiripariyatyanusath

⁴ใจเพชร กล้าจน Jaiphet Klajon

^{1,2,3,4}บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: wanna6538@gmail.com

Received February 3, 2025; Revised February 18, 2025; Accepted: May 29, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิด หลักการ และพิธีการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาบริบทและสภาพปัญหาพิธีการจัดงานศพในสังคมไทย และ 3) นำเสนอพุทธนวัตกรรมพิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) สมาชิกชุมชนราชธานีโสภะ ประกอบด้วยสมณะ สิกขมาตุ ผู้ใหญ่บ้านชุมชนราชธานีโสภะ กรรมการชุมชน ผู้รับใช้ตามฐานงานต่างๆ จำนวน 20 คน 2) กลุ่มบุคคลนอกชุมชนโสภะ ทั้งหมด 25 คน ผลการวิจัยพบว่าแนวคิด หลักการ พิธีการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา ประหยัด เรียบง่าย ไม่มีพิธีการที่ซับซ้อน ส่วนพิธีการจัดพระบรมศพของพระพุทธเจ้า แสดงให้เห็นถึงความไม่พุ่มเฟิยของพระพุทธเจ้า มุ่งให้พระสงฆ์รู้หน้าที่ของตนเองคือการชำระกิเลสให้บริสุทธิ์ พระพุทธเจ้าไม่ได้เรียกร้องหรือสนับสนุนให้มีพิธีการจัดงานพระบรมศพอย่างใหญ่โตหรือเกินความจำเป็น พิธีการจัดงานศพในสังคมไทยมีความสำคัญทางวัฒนธรรมและจิตใจ เพื่อแสดงความเคารพและความเศร้า มักมีการทำบุญที่สิ้นเปลืองและพุ่มเฟิย เกิดภาระทางการเงินแก่ครอบครัว และทำผิดศีล สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องการส่งวิญญาณสู่ภพภูมิที่ดีพุทธนวัตกรรมพิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์ ประหยัด เรียบง่าย ไม่มีพิธี

การซับซ้อน การทำบุญของชาวโศกคือ การชำระกิเลส หรือการใช้ชีวิตพอเพียง เป็นความประหยัด
เรียบง่าย สมถะ ไม่พราวดลาญ ทำลาย ไม่หรูหรา ฟุ้งเฟ้อ สรุ่ยสุร่าย

คำสำคัญ: พิธีการจัดงานศพ; พุทธนวัตกรรม; สมณะโพธิรักษ์

Abstract

This research aims to 1) study the concept, principles and ceremonies of funerals in Buddhism, 2) study the context and problems of funeral ceremonies in Thai society, and 3) present the Buddhist innovation of funeral ceremonies of Samana Pothirak using qualitative documentary research. Using qualitative documentary research combined with in-depth interviews and participant observation. Population and sample groups are 1) members of the Asoke community, consisting of monks, novices, village headmen of the Asoke community, community committee members, and servants at various work stations, totaling 20 people; 2) a group of people outside the Asoke community, totaling 25 people. The research results found that the concept, principles, and ceremonies of funerals in Buddhism are frugal, simple, and do not involve complicated ceremonies. As for the ceremonies of the Buddha's royal funeral, they show the Buddha's lack of extravagance and aim to make monks aware of their duty to purify their defilements. The Buddha did not call for or support any extravagant or unnecessary royal funeral ceremonies. Funeral ceremonies in Thai society are culturally and spiritually significant to express respect and grief. They often involve lavish and extravagant merit-making, financial burdens on the family, and violations of the precepts. Reflecting the belief in sending souls to a good place, the innovative Buddhist funeral ceremony of Samana Pothirak is economical, simple, and without complicated ceremonies. The merit-making of the Asoke people is the purification of defilements or the practice of living a simple life. It is frugal, simple, modest, not wasteful, not destructive, not luxurious, extravagant, and wasteful.

Keywords: Funeral Ceremony; Buddhist Innovation; Samana Bodhiraksa

บทนำ

พิธีการจัดงานศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทแต่เดิมนั้นเน้นความเรียบง่าย ประหยัด และไม่ซับซ้อน ดังจะเห็นได้จากพิธีการจัดงานศพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าทรงรับสั่งให้ภิกษุเพียงยกร่างขึ้นวางบนเตียงแล้วนำไปเผา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 50 หน้าที่ 59, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แม้แต่พระพุทธองค์เองก็ทรงตรัสไว้ว่าไม่ให้กังวลกับการบูชาสรีระของพระองค์ แต่ให้มุ่งชวนชวายปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 204 หน้าที่ 152, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อย่างไรก็ตาม พิธีการจัดงานศพในสังคมไทยปัจจุบันมักมีความซับซ้อนและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง ทั้งนี้เพื่อแสดงความเคารพและอำลาผู้จากไป รวมถึงความเชื่อเรื่องการส่งดวงวิญญาณสู่ภพภูมิที่ดี ค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพอาจมีตั้งแต่หลักหมื่นจนถึงหลักแสน ขึ้นอยู่กับจำนวนวันที่จัดงาน (สิริกาญจน์ มงคลอุกฤษฏ์, 2556) ในกรณีของพระสงฆ์ผู้ใหญ่บางรูปได้พยายามกลับไปสู่แนวทางดั้งเดิมที่เรียบง่าย เช่น พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ) ได้ระบุในพินัยกรรมให้จัดงานศพอย่างเรียบง่ายที่สุด ไม่มีพิธีใหญ่โต งดการรดน้ำศพ การฉีกยารักษาสภาพศพ และการสวดอภิธรรม (Gotonakhon.com, 2555)

พิธีการจัดงานศพของสังคมไทยในปัจจุบัน นิยมปฏิบัติก็เพื่อแสดงความเคารพและอำลาผู้จากไปอย่างสมเกียรติและตามประเพณีที่เหมาะสม และเป็นการดูซับความเศร้าโศกเสียใจกับการสูญเสียผู้เป็นที่รัก และมีความเชื่อว่าเมื่อคนตายจากโลกนี้ไปถือว่าเป็นการสิ้นสุดของการของการเป็นมนุษย์ ก้าวสู่ชีวิตหลังความตายคือโลกแห่งวิญญาณ การก้าวผ่านจากโลกมนุษย์สู่โลกวิญญาณ ต้องผ่านพิธีการจัดงานศพถึงจะถือว่าเข้าสู่โลกหลังความตายอย่างสมบูรณ์ กรณีการจัดงานศพสมณะโพธิรักษ์ผู้นำชุมชนชาวโศก (สมณะโพธิรักษ์, 2556) แม้ยึดหลักความเรียบง่ายตามแนวคิด “บุญนิยม” แต่เกิดความยิ่งใหญ่จากจำนวนผู้ร่วมงานกว่าหมื่นคน สะท้อนแนวปฏิบัติ 3 ประการคือ 1. การลดขั้นตอนพิธีการโดยไม่กระทบสาระสำคัญทางธรรม 2. การประยุกต์ใช้หลักปัญญา 7 ด้านผ่านการจัดงานมั่งสวัสดิและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 3. การสร้างพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ให้ผู้ร่วมงานได้ปฏิบัติธรรม แทนการแสดงความโศกเศร้า แนวทางนี้ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายได้กว่า 2 ล้านบาท ขณะเดียวกันยังคงความสง่างามตามหลักพุทธธรรม

ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาแนวคิดและหลักการในการจัดพิธีการจัดงานศพที่ยิ่งใหญ่และอลังการ โดยเน้นถึงพุทธทศวัตกรรมที่แตกต่างจากพิธีการทั่วไป การศึกษานี้มีความสำคัญในการถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาพุทธทศวัตกรรมพิธีการจัดงานศพ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในบริบทอื่นๆ ในอนาคต โดยมุ่งเน้นที่ความสมดุลระหว่างการแสดงความเคารพและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบพิธีการจัดงานศพในสังคมไทยให้เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ และพิธีการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา
- 2) เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหาพิธีการจัดงานศพในสังคมไทย
- 3) เพื่อนำเสนอพุทธทศวัตกรรมการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยลงพื้นที่จริงคือชุมชนราชธานี โอศอก หมู่ 10 ต.บึงใหม่ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) สมาชิกชุมชนราชธานีโอศอกประชากรกลุ่มนี้ เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดและเข้าใจวิถีชีวิตและพิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์อย่างลึกซึ้ง เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่สมณะโพธิรักษ์ก่อตั้งและนำทาง ประกอบด้วยสมณะ สิกขมาตุ ผู้ใหญ่บ้านชุมชนราชธานีโอศอก กรรมการชุมชน ผู้รับใช้ตามฐานงานต่างๆ เช่น ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายสื่อ ฝ่ายครัว ฝ่ายเวที ฝ่ายจัดการขยะ ฝ่ายบรรจุหีบศพ ฝ่ายจัดการที่จอดรถ ฝ่ายเตรียมสถานที่ นักเรียนสัมมาสิกขา ครู ฝ่ายไฟฟ้า ฝ่ายสร้างสถูป ฝ่ายประปา จำนวน 20 คน 2) กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มบุคคลนอกชุมชนโอศอก เช่น รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน, อดีตผู้ประกาศข่าวและนักสื่อสารมวลชนที่มีชื่อเสียงของไทย, นักร้องเพลงไทยลูกทุ่งคนสำคัญของไทย ที่เคยร่วมทำงานกับสมณะโพธิรักษ์ ที่บริษัท ไทยโทรทัศน์ จำกัด, ตัวแทนเครือข่ายนักศึกษาประชาชนปฏิรูปประเทศไทย, ผู้ใหญ่บ้านชุมชนกุดระงุม (ชุมชนบริเวณโดยราชธานีโอศอก) จำนวน 5 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 25 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย การสร้างแบบสัมภาษณ์ แนวคำถามในการสัมภาษณ์, และการหาคุณภาพเครื่องมือ เพื่อให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนที่ 1 นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษา เมื่อได้รับการรับรองจากอาจารย์ที่ปรึกษา บัณฑิตศึกษาออกหนังสือ ขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย ขั้นตอนที่ 2 การหาคุณภาพเครื่องมือ นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ ส่งไปยังผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก 2 ท่าน รศ.ดร. ปฐม บัญศรีตัน, ผศ.ดร. สยาม ราชวัตร และภายใน 1 ท่าน รศ.ดร. เทพประวิณ จันทร์แรง เพื่อตรวจสอบความชัดเจน และอนุมัติให้ใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ขั้นตอนที่ 3 สร้างแบบสัมภาษณ์ หลักการสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ แนวคำถามในการสัมภาษณ์เพื่อข้อมูลบางส่วนที่ไม่สามารถหาได้จากเอกสาร เพื่อเติมเต็มส่วนที่ขาดไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

แจกจ่ายแบบสอบถามโดยใช้ช่องทางออนไลน์หรือแจกจ่ายในชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัย “พุทธนวัตกรรมพิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์” นั้น มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ศึกษาข้อมูลเอกสารจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.539 อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาข้อมูลจาก หนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง 3) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม มีกล้องถ่ายรูป เครื่องอัดเสียง สมุดบันทึก บันทึกคลิปวิดีโอ ผ่านระบบชุม 4) วิดีโอเกี่ยวกับชีวประวัติสมณะโพธิรักษ์ รายละเอียดตั้งแต่มีชีวิตรจนกระทั่งละสังขาร 5) “Asoke Info” เป็นเว็บไซต์ที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนชาวโศกในประเทศไทย โดยมีเนื้อหาที่ครอบคลุมถึงปรัชญาและการปฏิบัติธรรมของสันติโศก รวมถึงการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรศัพท์และหนังสือ นอกจากนี้ยังมีการรวบรวมหนังสือและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวโศก รวมถึงตารางกิจกรรมและงานสำคัญของชุมชน 6) Tiktok, Facebook, Website, โบชัวร์, หนังสือสุจิตร์, บุญนิยมทีวี, MCUTV, ข่าวท้องถิ่น, หนังสือพิมพ์ออนไลน์, ข่าวทั่วโลก CNN, NHK ฯลฯ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาข้อมูลจาก หนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย ดุษฎีนิพนธ์วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อให้ได้เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย นำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในรูปแบบการพรรณนาและอธิบาย โดยใช้รูปแบบการพรรณนา ซึ่งผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แนวคิด หลักการ และพิธีการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา มีรายละเอียดดังนี้

1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชีวิตและความตายตามหลักพระพุทธศาสนาให้ความหมายว่า ชีวิต คือ ความเป็น, ตรงข้ามกับความตาย ส่วนความตาย หมายถึง สิ้นใจ, สิ้นชีวิต, สิ้นสภาพของการมีชีวิต, เช่น สภาวะสมองตาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ชีวิตเป็นการประชุมรวมกันของขันธ์ 5 อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ขันธ์ 5 นี้เป็นองค์ประกอบของกระบวนการแห่งชีวิตที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การเกิดขึ้นของชีวิตเป็นไปตามหลักปฏิจลสมุปบาท หรือ กฎอภิปัจจยตา ซึ่งกล่าวว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น นั่นคือ

ชีวิตเกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกัน ไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ โดยไม่มีสาเหตุ (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 186 หน้าที่ 526, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อย่างไรก็ตาม ชีวิต หรือชั้น 5 นั้นตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กล่าวคือ ชีวิตกิเลสมีความไม่เที่ยงแท้ถาวร มีความทุกข์เพราะถูกบีบคั้นด้วยความเปลี่ยนแปลง สุขแวบเดียวหมดไป เหลือแต่ความทุกข์ที่ยั่งยืน และเป็นอนัตตา สุขลวง สุขเล็กน้อย ไม่มีตัวตนที่แท้จริง เกือบไม่ได้ ไม่มีสาระแท้ ด้วยความเข้าใจเช่นนี้ จะทำให้เรามองเห็นความจริงของชีวิตตามความเป็นจริงว่า การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดาของชีวิตกิเลส ความตายเป็นที่สุดที่ทุกชีวิตหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเข้าใจและยอมรับความจริงนี้จะช่วยให้เราใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท และไม่ยึดติดกับกิเลส ซึ่งสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้ถาวร เพื่อความหลุดพ้นที่แท้จริง

ในพระพุทธศาสนา ชั้น 5 มีความหมาย 2 ประเภท ชั้น 5 ที่เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ ถูกปรุงแต่งรูปด้วยกุศลและอกุศลกรรม ที่ทำไว้ในอดีตส่วนชั้น 5 ที่เป็นนามธรรม หมายถึง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณของกิเลส ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้และเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เนื่องจากชั้น 5 ของกิเลสเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งขึ้น เป็นชั้น 5 ณ ปัจจุบันขณะนั้น “ได้ตั้งใจหมายสุขใจ ไม่ได้ตั้งใจหมายทุกข์ใจ” เป็นชั้น 5 ของกิเลส มีสุขน้อย ทุกข์มาก เกือบไม่ได้ ไม่มีสาระแท้ การยึดติดกับชั้น 5 ทั้งด้านรูป ที่เกิดจาก ดิน น้ำ ลม ไฟ และชั้น 5 ที่เกิดจากกิเลส จึงนำไปสู่ความทุกข์ การเข้าใจธรรมชาติของชั้น 5 ช่วยให้เราเห็นความจริงของชีวิตและสามารถปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่นได้ ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับชีวิตและความตาย กรรมเป็นตัวกำหนดการเกิดและการตาย กรรมในอดีตเป็นปัจจัยให้เกิด การเกิดใหม่ในภพภูมิต่าง ๆ กรรมในปัจจุบันมีผลต่อคุณภาพชีวิตและอายุขัย กรรมติดตามไปหลังความตาย กรรมดีและกรรมชั่วที่ทำไว้จะติดตามไปส่งผลในภพชาติต่อไป บุญกุศลเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลก ความตายไม่ใช่จุดจบของกรรม トラบไต่ที่ยังมีกิเลสและกรรมชั่ว ก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดต่อไปตามวัฏฏะ การสิ้นกรรมคือการบรรลุนิพพาน หมายถึงการดับสิ้นของกิเลสและตัณหาอย่างสมบูรณ์ ซึ่งส่งผลให้ไม่มีการสร้างกรรมชั่ว สร้างแต่กรรมดี การตัดวงจรของกิเลส คือการทำลายรากเหง้าของกิเลส ผู้บรรลุนิพพานได้ทำลายอวิชชา (ความไม่รู้แจ้ง) ซึ่งเป็นรากเหง้าของกิเลสทั้งปวง เมื่อไม่มีอวิชชา จึงไม่มีเหตุให้เกิดกิเลสใหม่ขึ้นมาอีก การดับตัณหาอย่างสิ้นเชิง ตัณหา (ความอยาก) ถูกกำจัดหมดสิ้น (ได้ตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจหมายก็ไม่มี ความทุกข์ใจ) ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดๆ ไม่มีความปรารถนาที่จะนำไปสู่การสร้างกรรมชั่ว สร้างแต่กรรมดี การเข้าใจกฎแห่งกรรมจะช่วยให้มีท่าทีที่ถูกต้องต่อชีวิตและความตาย ไม่ประมาท และมุ่งทำความดีเพื่อประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ส่วนการประพฤติดุคธรรมสามารถนำไปสู่การหลุดพ้นจากกรรมได้เนื่องจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สอนให้ละเว้นจากการกระทำที่เป็นอกุศลกรรม และส่งเสริมให้กระทำกุศลกรรม และการกระทำตนเองให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง ซึ่งเป็นการกระทำที่ดีและฉลาด อันเกิดจากปัญญา ส่งผลให้ชีวิตมีคุณภาพดีขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต การประพฤติดุคธรรมที่

ถูกต้องนำไปสู่การลดละกิเลส ซึ่งเป็นต้นเหตุของการทำกรรมชั่ว เมื่อไม่มีการทำกรรมชั่ว ผลวิบากกรรมที่ไม่ดีจึงไม่เกิดขึ้นกับตนเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การประพฤติธรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการหลุดพ้นจากกรรมชั่ว เพราะช่วยให้บุคคลสามารถตัดวงจรของกิเลส กรรมชั่ว และวิบากไม่ดี นำไปสู่ความสุขสงบและการเข้าถึงนิพพานในที่สุด

2) หลักการจัดงานศพในพระพุทธศาสนาเถรวาท ไม่มีข้อความที่ระบุในพระไตรปิฎกโดยตรงว่า “พิธีการจัดงานศพต้องเป็นอย่างไร” (พระครูศรีรัตนางกูร, 2562) แต่สามารถอุปมาได้จากตัวอย่างพิธีการจัดงานศพของพระพาหิยะ ดังที่ปรากฏในพาหิยะสูตรว่า “โคแม่ลูกอ่อนได้ขวิดพาหิยะ ทารุจิริยะ จนล้มลงเสียชีวิต (ในช่วงเช้า) ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี เสด็จกลับจากบิณฑบาตหลังจากเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว เสด็จออกจากพระนครพร้อมกับภิกษุจำนวนมาก ได้ทอดพระเนตรเห็นพาหิยะ ทารุจิริยะเสียชีวิตแล้ว จึงรับสั่ง เรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงช่วยกันยกร่างพาหิยะ ทารุจิริยะขึ้นวางบนเตียงแล้วนำไปเผา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 10-15 หน้าที่ 183-187, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนพิธีการจัดพระบรมศพของพระพุทธเจ้า พระอานนท์ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า เมื่อปรินิพพานแล้วจะให้จัดการกับพระสรีระอย่างไร เมื่อพระพุทธเจ้าได้ฟังก็ตรัสตอบว่า “พวกเธออย่ากังวลเพื่อบุชาสรีระของตถาคต จงพยายาม ขวนขวายทำหน้าที่ของตนเองเถิด (คือทำตนให้พ้นจากกิเลส) อย่าประมาทในหน้าที่ของตน มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิต พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิต คหบดีผู้เป็นบัณฑิต ผู้เลื่อมใสในตถาคต ผู้เลื่อมใสในตถาคต จะทำการบูชาสรีระของตถาคตเอง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 204 หน้าที่ 152, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3) พิธีการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา พิธีการจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น พระสงฆ์เช่นพระพาหิยะ พระพุทธเจ้าตรัสแล้ววางบนเตียงแล้วเผา ส่วนพิธีการจัดพระบรมศพของพระพุทธเจ้า ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า “พวกเขาพึงปฏิบัติต่อพระสรีระของพระตถาคตอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พึงปฏิบัติต่อสรีระของตถาคตเหมือนอย่างที่เราปฏิบัติต่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดินั้นแหละ” ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า “พวกเขาปฏิบัติต่อพระบรมศพของพระเจ้า จักรพรรดิอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พวกเขาใช้ผ้าใหม่ห่อพระบรมศพของพระเจ้า จักรพรรดิเสร็จแล้วจึงห่อด้วยผ้าสีบริสุทธิ์ แล้วจึงห่อด้วยผ้าใหม่อีกชั้นหนึ่ง ทำโดย วิธีนี้จนห่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้าและผ้าสีได้ 1,000 ชั้น แล้วอัญเชิญ พระบรมศพลงในรางเหล็กเต็มด้วยน้ำมัน ใช้รางเหล็กอีกอันหนึ่งครอบแล้ว ทำจิตกาธานด้วยไม้หอมล้วน แล้วถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดิ สร้าง สถูปของพระเจ้าจักรพรรดิไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง อานนท์ พวกเขาปฏิบัติต่อพระบรมศพ ของพระเจ้าจักรพรรดิ อย่างนี้แล พวกเขาพึงปฏิบัติต่อสรีระของตถาคตเหมือนอย่างที่เราปฏิบัติต่อพระบรมศพ พระเจ้า

จักรพรรดิ พึงสร้างสถูปของตาคตไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง คนเหล่าใดจักยก ระเบียบดอกไม้ ของหอม หรือจuron จักอภิวาท หรือจักทำจิตให้เลื่อมใสในสถูปนั้น การกระทำนั้นจักเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข แก่ชนเหล่านั้นตลอดกาลนาน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 205 หน้าที่ 152-153, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การจัดงานศพของบุคคลทั่วไปไม่ปรากฏว่ามีพิธีการจัดงานศพ แต่มีการจัดการศพอย่างเรียบง่ายโดยการเผา การฝัง การทิ้งศพให้เป็นอาหารของสัตว์ การนำศพลอยแม่น้ำ (พระครูศรีรัตนกร, 2562)

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า พิธีการจัดงานศพของสังคมไทยมีความสำคัญทั้งด้านวัฒนธรรมและจิตใจ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการแสดงความเคารพและอาลัยผู้ที่จากไปอย่างสมเกียรติและตามประเพณีที่เหมาะสม และช่วยให้ครอบครัวได้ระบายความเศร้าโศกเสียใจกับการสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รัก และมีความเชื่อว่าเมื่อตายจากโลกนี้ไปถือว่าเป็นการสิ้นสุดของการเป็นมนุษย์ ก้าวสู่ชีวิตหลังความตายคือโลกแห่งวิญญาณ การก้าวผ่านจากโลกมนุษย์สู่โลกวิญญาณ ต้องผ่านพิธีการจัดงานศพถึงจะถือว่าเข้าสู่โลกหลังความตายอย่างสมบูรณ์ แม้ว่าประเพณีจะมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของชาวพุทธ แต่การยึดติดกับประเพณีโดยไม่เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการทำบุญกุศลและผลของกรรม และมีรายละเอียดดังนี้ 1) บริบทของพิธีการจัดงานศพ พิธีการจัดงานศพในประเทศไทยมีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยทั่วไปจะประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ เช่น การอาบน้ำศพ, การสวดอภิธรรม, และการฌาปนกิจ พิธีเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ตาย แต่ยังเป็นโอกาสในการทำบุญและอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับ 2) ปัญหาพิธีการจัดงานศพในสังคมไทย พิธีการจัดงานศพในสังคมไทยมักถูกมองว่าเป็นโอกาสในการส่งเสริมจิตวิญญาณและทำบุญให้กับผู้ล่วงลับ แต่ในทางปฏิบัติกลับกลายเป็นพิธีการจัดงานศพที่ทำให้คนหลงผิดมากขึ้น หูหระ ฟุ่มเฟือย และสิ้นเปลือง ซึ่งเกิดปัญหาทางการเงินแก่ครอบครัวที่ต้องกู้เงินมาเพื่อพิธีการจัดงานศพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของผู้มีอำนาจหรือผู้หลักผู้ใหญ่ที่มียศถาบรรดาศักดิ์สูง ยิ่งทำให้เกิดความเดือดร้อนต่อผู้คนและสัตว์มากขึ้น เนื่องจากการทำผิดศีลมากขึ้นในพิธีการจัดงานศพเหล่านี้ พิธีการจัดงานศพในปัจจุบันจึงกำลังเผชิญกับปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อทั้งผู้จัดและสังคมโดยรวม เช่น ค่าใช้จ่ายที่สูง ค่าใช้จ่ายที่เกิดจากพิธีการจัดงานศพ มีตั้งแต่หลักหมื่นจนถึงหลักแสน ขึ้นอยู่กับจำนวนวันที่มีพิธีการจัดงานศพ” (สิริกาญจน์ มงคลอุกฤษฏ์, 2556) ส่วนการจัดพิธีการจัดงานศพของพระสงฆ์และพระเถระในประเทศไทย แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงให้หลักการ ประหยัด เรียบง่าย ไม่มีพิธีการจัดงานศพที่ซับซ้อน แต่ในปัจจุบันพบว่ามีปัญหาเรื่องความสิ้นเปลืองเช่นกัน ล้านนา นิยมสร้างปราสาทศพมาใช้ประกอบพิธีการจัดงานศพ ถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญา แต่ในปัจจุบันความนิยมในการนำปราสาทศพมาใช้ประกอบพิธีการจัดงานศพเริ่มลดน้อยลง เพราะ (1) ชาวบ้านเริ่มมีปัญญามองว่าเป็นสิ่งสิ้นเปลือง เพราะปราสาทที่ซื้อมาสวดท้ายก็ต้องเผาทิ้ง (2) ไม้ที่จะนำมาทำปราสาทศพนั้นวันจะลดน้อยลงและมี

ราคาแพง (3) ปัญหามลพิษที่เกิดจากการเผาไหม้ปราสาท” จากมุมมองทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา อาจวิเคราะห์ได้ว่าพิธีการจัดงานศพแบบนี้ สะท้อนถึงการแสดงออกทางสถานะทางสังคมและอำนาจของผู้เสียชีวิตและครอบครัว การสืบทอดประเพณีและพิธีการจัดงานศพโบราณที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรม ความเชื่อเรื่องการส่งวิญญาณสู่ภพภูมิที่ดี ผ่านการทำบุญอุทิศส่วนกุศลอย่าง ยิ่งใหญ่ การแสดงความกตัญญูและความอาลัยต่อผู้เสียชีวิต อย่างไรก็ตามในบริบทสังคมปัจจุบันที่เน้นความยั่งยืนและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ พิธีการจัดงานศพที่มีลักษณะนี้อาจถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น 3) ผลกระทบทางสังคม พิธีการจัดงานศพที่มุ่งหวังให้เกิดความสุขกับผู้ตาย กลับส่งผลให้ผู้ที่อยู่เบื้องหลังต้องเผชิญกับภาระทางการเงินและภาระทางด้านจิตใจที่หนักหน่วง การใช้จ่ายที่เกินความจำเป็นในพิธีการจัดงานศพต่างๆ ทำให้เกิดการหลงผิดในทางวัฒนธรรมและประเพณีที่ควรจะเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของผู้วายชนม์ และสร้างโอกาสในการทำบุญและกุศลให้กับตนเอง, ครอบครัว และผู้คนที่เกี่ยวข้อง

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า พุทธนวัตกรรมพิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์ สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ก่อตั้งชุมชนบุญนิยมชุมชนชาวอโศก โดยมีแนวคิดหลักคือ “บุญนิยม” ซึ่งมุ่งเน้นการชำระกิเลสและความเห็นแก่ตัว เพื่อสร้างชีวิตที่มีคุณค่าและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม แนวคิดนี้ส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ไม่สะสม การพึ่งตนเองและการเกื้อกูลผู้อื่น และการใช้ชีวิตอย่างมีระเบียบ โดยทุกคนสามารถแบ่งปันทรัพย์สินและทรัพยากรได้อย่างเสมอภาค (สาธารณโภค) โดยใช้กรณีการจัดงานศพสมณะโพธิรักษ์เป็นตัวอย่างของพิธีการจัดงานศพจะเน้นความเรียบง่าย แต่ด้วยจำนวนผู้เข้าร่วมงานที่มีมากถึงหมื่นคน ทำให้งานดูยิ่งใหญ่โดยปริยาย การจัดงานสะท้อนถึงแนวคิดของท่านที่เน้นความประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่แฝงไว้ด้วยความสงบและงดงาม พิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์ได้รับความสนใจจากผู้คนทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงเจ้าอาวาสจากวัดสแปปีวิลเลจ ประเทศเกาหลีใต้ ที่ได้นำแนวคิดของท่านไปประยุกต์ใช้ นอกจากนี้ วัดซิลแซซาในเกาหลีใต้ยังจัดพิธีสวดมนต์ทุกเช้าเพื่อรำลึกถึงท่าน ซึ่งเคยได้รับรางวัลสันติภาพจากมูลนิธิแมนแฮในปี 2020 การจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์จึงเป็นตัวอย่างของ “ความยิ่งใหญ่ที่เรียบง่าย” ที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดงานอย่างสมเกียรติ โดยสามารถประหยัดงบประมาณได้กว่าสองล้านบาท รูปแบบการจัดงานเช่นนี้อาจเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนพิธีการจัดงานศพในสังคมไทยให้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น สมณะโพธิรักษ์และชาวอโศกได้เสนอแนวคิดที่เน้นความ “ประหยัด” และ “เรียบง่าย” ในการจัดงานศพ โดยยึดหลักการที่ไม่มีพิธีการซับซ้อน ซึ่งสะท้อนถึงการปฏิบัติในสมัยพุทธกาล แนวคิดนี้ยังมีความชัดเจนเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่าง “บุญ” และ “กุศล” ในบริบทของการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท

แนวคิดและปฏิบัติการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์และชุมชนอโศกสะท้อน “พุทธนวัตกรรม” ที่ผสมผสานหลักธรรมเข้ากับวิถีชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม โดยยึด “ความเรียบง่าย” และ

“การไม่เบียดเบียน” เป็นแกนกลาง เริ่มตั้งแต่การลดทอนพิธีกรรมฟุ่มเฟือย สู่การสร้างคุณค่าทางจิตใจผ่านการปฏิบัติธรรมร่วมกัน การจัดงานศพนี้ไม่ใช่เพียงการส่งผู้เสียชีวิต แต่เป็น “กระบวนการเรียนรู้” เกี่ยวกับชีวิตและความตาย ผ่านการทำกิจกรรมที่เป็นกุศล เช่น การร่วมแรงกันสร้างโรงศพจากไม้ในชุมชน การใช้ดอกไม้ปลูกเองแทนการซื้อหาอย่างสิ้นเปลือง และการจัดเตรียมอาหารมังสวิรัตโดยลูกศิษย์ ซึ่งล้วนสอดคล้องกับหลัก “สาราณียธรรม 6” ที่เน้นการแบ่งปันและทำงานร่วมกันโดยไม่แสวงหาผลประโยชน์ สมณะโพธิรักษ์เน้น “การฝึกจิตตื่นรู้” ก่อนถึงวันตาย โดยสอนให้ลูกศิษย์หมั่นชำระกิเลสด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ทำให้การจากไปไม่ใช่จุดจบ แต่เป็นโอกาสทบทวนความไม่เที่ยงของชีวิต การจัดพิธีจึงผนวกการสอนธรรมะเกี่ยวกับการทำบุญคือการชำระกิเลส การปล่อยวาง และการเตรียมใจรับความเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับ “เขตตสูตร” ที่เปรียบการฝึกตนเหมือนการเตรียมดินก่อนปลูกพืช ทางด้านทรัพยากร ชุมชนอโศกใช้หลัก “พอเพียง” อย่างเคร่งครัด เช่น ใช้ไม้จันทร์ที่ปลูกเองมานาน 35 ปี ทำโรงศพแบบเรียบง่าย เลี่ยงการใช้เงินซื้อหาของแพง แม้แต่การจัดเลี้ยงก็อาศัยการปลูกไว้บริโภคเองในชุมชน, เครือข่ายชาวอโศกและจากผู้ศรัทธา สะท้อนแนวคิด “สมณะเดินดิน” ที่ไม่รับเงินบริจาคเฉพาะกิจ แต่สร้างระบบพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ได้จำกัดเฉพาะลูกศิษย์ แต่เปิดกว้างให้ผู้ศรัทธาร่วมโดยไม่นัดหมาย ผ่านกิจกรรมเช่น “ขบวนธรรมยาตรา” ที่นำสรีระสังขารสู่สถานที่ฌาปนกิจ แสดงธรรมเกี่ยวกับคุณงามความดีของสมณะโพธิรักษ์ ซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์แน่นแฟ้นในชุมชน และต่อยอดหลัก “อัตตสัมมาปณิธิ” (การตั้งใจถูกต้อง) ที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวม

นวัตกรรมนี้ยังตอบโจทย์สิ่งแวดล้อม ด้วยการลดขยะและมลภาวะ เช่น ใช้ดอกไม้พลาสติกชำปลูกต้นไม้แทนการเผาดอกไม้สด และหลีกเลี่ยงพิธีกรรมที่ก่อมลพิษ สอดคล้องกับหลัก “อหิงสา” (ไม่เบียดเบียน) ที่ขยายสู่การดูแลระบบนิเวศ ทั้งหมดนี้ชี้ว่า พิธีการจัดงานศพแบบอโศกไม่ใช่แค่รูปแบบใหม่ แต่เป็น “การปฏิรูปจิตสำนึก” ผ่านการลงมือทำ โดยใช้ความตายเป็นบทเรียนชีวิต เพื่อตอกย้ำว่า “ผู้นำทางจิตวิญญาณ” ต้องเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับคำสอนตั้งแต่เกิดจนตาย-สังขารไม่สะสม ไม่สร้างภาระ แต่สร้างปัญญาให้ชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า พิธีการจัดงานศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทแต่เดิมนั้นเน้นความเรียบง่าย ประหยัด และไม่ซับซ้อน ดังจะเห็นได้จากพิธีการจัดงานศพของพระพาคีเยะ ที่พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งให้ภิกษุเพียงยกร่างขึ้นวางบนเตียงแล้วนำไปเผา แม้แต่พระพุทธองค์เองก็ทรงตรัสไว้ว่าไม่ให้กังวลกับการบูชาสรีระของพระองค์ แต่ให้มุ่งชวนชวายปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น

จากวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า พิธีการจัดงานศพในสังคมไทยปัจจุบันมักมีความซับซ้อนและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง ทั้งนี้เพื่อแสดงความเคารพและอำลาผู้จากไป รวมถึงความเชื่อเรื่องการส่งดวง

วิญญานสู่ภพภูมิที่ดี ค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพอาจมีตั้งแต่หลักหมื่นจนถึงหลักแสน ขึ้นอยู่กับจำนวนวันที่จัดงาน นิยมปฏิบัติก็เพื่อแสดงความเคารพและอำลาผู้ที่จากไปอย่างสมเกียรติและตามประเพณีที่เหมาะสม และเป็นการดูดซับความเศร้าโศกเสียใจกับการสูญเสียผู้เป็นที่รัก และมีความเชื่อว่าเมื่อคนตายจากโลกนี้ไปถือว่าเป็นการสิ้นสุดของการของการเป็นมนุษย์ ก้าวสู่ชีวิตหลังความตายคือโลกแห่งวิญญาน การก้าวผ่านจากโลกมนุษย์สู่โลกวิญญาน ต้องผ่านพิธีการจัดงานศพถึงจะถือว่าเข้าสู่โลกหลังความตายอย่างสมบูรณ์

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สมณะโพธิรักษ์ผู้นำชุมชนชาวอโศก แม้ยึดหลักความเรียบง่ายตามแนวคิด “บุญนิยม” แต่เกิดความยิ่งใหญ่จากจำนวนผู้ร่วมงานกว่าหมื่นคน สะท้อนแนวปฏิบัติ 3 ประการคือ 1) การลดขั้นตอนพิธีการโดยไม่กระทบสาระสำคัญทางธรรม 2) การประยุกต์ใช้หลักปัญจวรุ 7 ด้านผ่านการจัดงานมังสวิรัตและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 3) การสร้างพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ให้ผู้ร่วมงานได้ปฏิบัติธรรมแทนการแสดงความโศกเศร้า ความสำเร็จของพุทธนวัตกรรมพิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์ ได้จากตัวเลขประหยัดค่าใช้จ่ายกว่า 2 ล้านบาท ขณะที่ยังรักษาความสง่างามตามหลักพุทธธรรม และมีผู้เข้าร่วมกว่า 10,000 คน ซึ่งสะท้อนศักยภาพในการปรับประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมให้เข้ากับบริบทสังคมสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยนี้เสนอทางออกสำหรับความขัดแย้งค่านิยมดั้งเดิมกับวิถีพุทธ โดยชี้ให้เห็นว่าการใช้วิถีพุทธไม่จำเป็นต้องละทิ้งสาระสำคัญทางวัฒนธรรม แต่สามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ปรับสมดุลระหว่างการแสดงความเคารพกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างลงตัว จึงสอดคล้องกับหลักการที่ปรากฏในชาดก พิธีการจัดงานศพที่ประหยัด เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน เมื่อครั้ง พระพุทธเจ้ายังเป็น พรหมณ์ชานา พบใน “อุรคชาตก” ซึ่งเป็นเรื่องเล่าในชาดกถึงการบำเพ็ญบารมี เมื่อบุตรชายคือ อุรค เสียชีวิต พรหมณ์และครอบครัวไม่ได้แสดงความเศร้าโศกหรือร้องไห้เหมือนคนทั่วไป แต่กลับนั่งรับประทานอาหารใกล้ๆ กับร่างของอุรค หลังจากรับประทานอาหารเสร็จ ช่วยกันนำฟืนมาเพื่อเตรียมพิธีการจัดงานศพ มีเพียงการบูชาด้วยของหอมและดอกไม้เท่านั้น ในยุคปัจจุบันก็เช่นกัน ตัวอย่างพระสงฆ์ที่ต้องการให้พิธีการจัดงานศพเป็นแบบประหยัด เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน เช่น “พิธีการจัดงานศพพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ) มีลักษณะเรียบง่าย ประหยัด ไม่ซับซ้อน พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ) ได้ระบุในพินัยกรรมให้พิธีการจัดงานศพอย่างเรียบง่ายและธรรมดาที่สุด ไม่มีพิธีการจัดงานศพใหญ่โต ให้เก็บศพในโลง ปิดมิดชิด และละเว้นการเปิดดู ละเว้นพิธีรดน้ำศพ และการฉินยารักษาสภาพศพ ละเว้นพิธีสวดอภิธรรม ต้องการในลักษณะที่ยึดหลักประหยัด เรียบง่าย ไม่เน้นการจัดเลี้ยงอาหาร อย่างเอิกเกริก พิธีการจัดงานศพปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ) ที่ต้องการให้งานศพของท่านเป็นไปอย่างสมถะ เรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้สร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยการผสมผสานหลักพุทธในสังคมไทยกับพุทธนวัตกรรมการชี้ให้เห็นความเป็นไปได้ในการปฏิรูปพิธีการจัดงานศพโดยไม่สูญเสียสาระวัฒนธรรม จากผลการวิจัยผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้ใหม่ดังนี้ 1) การตีความใหม่ ตามแนวคิด หลักการ และพิธีการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา หลักฐานจากพระไตรปิฎก ชี้ชัดว่าพิธีการจัดงานศพเน้นความเรียบง่ายและประหยัด โดยยกตัวอย่างพิธีการจัดงานศพพระพาหิยะ ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “นำสรีระไปเผาโดยเร็ว” โดยไม่เน้นพิธีกรรม คือ (1) ตีความคำสอนเรื่องความไม่พุ่มเฟิย “พวกเธออย่ากังวลเพื่อบูชาสรีระตถาคต” แสดงให้เห็นถึงความไม่พุ่มเฟิยของพระพุทธเจ้า “เพราะผู้เลื่อมใส จะทำการบูชาสรีระของตถาคตเอง” ข้อความนี้พระพุทธเจ้าไม่ได้เรียกร้องหรือสนับสนุนให้มีพิธีการจัดงานพระบรมศพอย่างใหญ่โตหรือเกินความจำเป็น (2) ตีความคำสอนว่าด้วยมรณานุสติ มุ่งเน้นการปฏิบัติธรรม แทนการยึดติดรูปแบบพิธีกรรม ผ่านคำตรัส “จงพยายามชวนชวายนทำหน้าที่ของตนเองเถิด” พระพุทธเจ้ามุ่งให้พระสงฆ์รู้หน้าที่ของตนเองคือชำระกิเลสให้บริสุทธิ์ “อย่าประมาทในหน้าที่ของตน มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด” เน้นเรื่องความเพียรและความไม่ประมาท โดยให้ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่หลงไปกับความพุ่มเฟิยหรือสิ่งไม่จำเป็น 2) วิเคราะห์ปัญหาเชิงโครงสร้างในบริบทและสภาพปัญหาการจัดงานศพในสังคมไทย งานวิจัยชี้ว่าพิธีการจัดงานศพในสังคมไทยปัจจุบันกลายเป็นพิธีกรรมพุ่มเฟิยด้วยค่าใช้จ่ายหลักหมื่นถึงแสนบาท เกิดจากปัจจัย 3 ประการ โดย ความเชื่อเรื่องการส่งวิญญาณสู่สุคติ การแสดงสถานะทางสังคม ค่านิยมการทำบุญแบบวัตถุนิยม ส่งผลให้เกิดปัญหาการละเมิดศีล เช่น การฆ่าสัตว์เพื่อเลี้ยงแขก สวนทางกับหลักอหิงสาธรรมและปัญหาหนี้สินในครอบครัว 3) พุทธนวัตกรรมการพิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์ โดยการเปรียบเทียบพิธีการจัดงานศพในสังคมไทยกับพุทธนวัตกรรมการพิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบพิธีการจัดงานศพในสังคมไทยกับพุทธนวัตกรรมการพิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์

	พิธีการจัดงานศพในสังคมไทย	พุทธนวัตกรรมการพิธีการจัดงานศพของสมณะโพธิรักษ์
รูปแบบ	เน้นความหรูหราและพิธีการยาวนาน	เรียบง่ายและเป็นธรรมชาติ
จุดมุ่งหมาย	เพื่อแสดงความอาลัยและทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย	เพื่อพัฒนาจิตใจและทำบุญกุศลเป็นต้นทุนชีวิตให้ตนเอง
ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	อาจสร้างมลภาวะจากการเผาศพและการใช้ทรัพยากร	เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วม	ผู้ร่วมงานมักเป็นผู้สังเกตการณ์	ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการปฏิบัติธรรม
---------------	---------------------------------	--------------------------------------

บทสรุป

พิธีการจัดงานศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีรากฐานมาจากความเรียบง่ายและประหยัด ซึ่งสะท้อนถึงหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ไม่ยึดติดกับวัตถุและไม่สร้างความยุ่งยากในการจัดงานศพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกรณีของพระพาหิยะที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งให้ยกร่างไปเผาโดยไม่ต้องมีพิธีการซับซ้อน นอกจากนี้ยังมีการเน้นให้มุ่งมั่นในการปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นมากกว่าการบูชาสรีระของผู้ตาย ในปัจจุบัน พิธีการจัดงานศพในสังคมไทยกลับกลายเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนและใช้จ่ายสูง เพื่อแสดงความเคารพต่อผู้จากไปและความเชื่อเรื่องการส่งวิญญาณสู่ภพภูมิที่ดี ซึ่งทำให้เกิดภาระทางการเงินแก่ครอบครัว โดยค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพอาจสูงถึงหลักแสนบาท นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านจิตใจที่เกิดจากการต้องกู้เงินเพื่อจัดงาน ซึ่งอาจนำไปสู่การทำผิดศีลในพิธีการจัดงานศพต่างๆ อย่างไรก็ตาม สมณะโพธิรักษ์ได้เสนอแนวทางใหม่ในการจัดงานศพที่เน้นความเรียบง่ายและประหยัด โดยยึดหลักการจากสมัยพุทธกาล ซึ่งสามารถประหยัดงบประมาณได้อย่างมาก และยังเป็นตัวอย่างของ “ความยิ่งใหญ่ที่เรียบง่าย” ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนพิธีการจัดงานศพในสังคมไทยให้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในด้านศาสนาและการเมือง ท่านได้สร้างชุมชนบุญนิยมที่มุ่งเน้นการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงและช่วยเหลือผู้อื่น แนวคิดของท่านเกี่ยวกับ “บุญ” และ “กุศล” ยังช่วยให้ผู้คนเข้าใจถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม ทำให้เกิดการทำบุญและอุทิศร่างกาย แรงใจ แรงปัญญา แรงบารมีร่วม เป็นการอุทิศส่วนกุศลอย่างแท้จริงที่สามารถจับต้องได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การส่งเสริมความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีดังนี้ 1) ควรเผยแพร่หลักการจัดงานศพแบบเรียบง่ายตามแนวทางพุทธศาสนาเถรวาทผ่านช่องทางต่างๆ เช่น การบรรยายธรรม สื่อออนไลน์ และกิจกรรมชุมชน เพื่อลดค่านิยมการจัดงานศพที่ฟุ่มเฟือย 2) สร้างคู่มือหรือแนวปฏิบัติสำหรับการจัดงานศพที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เน้นการประหยัดและการอุทิศบุญกุศลแทนการลงทุนในวัตถุ

2. ลดค่าใช้จ่ายและความซับซ้อน คือ การลดขั้นตอนพิธีการที่ไม่จำเป็น เช่น การใช้เครื่องประดับศพหรูหรา การจัดงานหลายวัน หรือการเช่าอุปกรณ์ราคาแพง และส่งเสริมการจัดงานศพแบบกลุ่มหรือร่วมชุมชนเพื่อแบ่งปันทรัพยากรและลดภาระค่าใช้จ่าย

3. บูรณาการหลักเศรษฐกิจพอเพียงและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การนำแนวทาง “ความยั่งยืนที่เรียบง่าย” ของสมณะโพธิรักษ์มาใช้ เช่น การจัดงานมังสวิรัต ลดการใช้พลาสติก และนำภาชนะส่วนตัวมาใช้โดยลดการติดเชื้อ ลดภาระโลกร้อน และส่งเสริมการเผาศพด้วยพลังงานสะอาดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4. สร้างเครือข่ายสนับสนุนทางจิตใจและสังคม โดยการจัดกิจกรรมสร้างความเข้าใจเรื่องบุญและกุศล บุญคือการชำระกิเลส ทำกุศลเพื่อเป็นต้นทุนให้ตนเองก่อนเสียชีวิตระหว่างจัดงานศพ เพื่อช่วยให้ครอบครัวและผู้ร่วมงานคลายความโศกเศร้า และพัฒนากลุ่มอาสาสมัครในชุมชนเพื่อช่วยเหลือการจัดงานศพแบบเรียบง่าย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้พิธีศพแบบ “บุญนิยม” ประสบความสำเร็จ ทั้งในแง่การมีส่วนร่วมของชุมชนและการประหยัดงบประมาณ

2. ศึกษาผลกระทบทางจิตใจและสังคมของผู้ร่วมงานที่เปลี่ยนจากการแสดงความโศกเศร้าไปสู่การปฏิบัติธรรมสู่พ้นทุกข์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม เป็นการเตรียมกายใจสู่การเดินทางในสงสารสู่ภพภูมิที่ดีในชาติต่อไป

3. เปรียบเทียบการรับรู้เกี่ยวกับการจัดงานศพระหว่างกลุ่มอายุต่างๆ เพื่อหาช่องว่างความเข้าใจและออกแบบกลยุทธ์สื่อสารที่เหมาะสม

4. ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างค่านิยมทางวัตถุกับความเครียดทางการเงินในครอบครัวที่จัดงานศพ

เอกสารอ้างอิง

พระครูศรีรัตนกร. (2562). วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการจัดงานศพที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา. *สังคมศาสตร์วิชาการ*. 12(1): 49-56.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

ราชบัณฑิตยสภา. (2554). *พจนานุกรมบาลี-ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นานมีบุ๊ค.

สมณะโพธิรักษ์. (2556). *สรรพสร้างคน*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: อุษาการพิมพ์.

- สิริกาญจน์ มงคลอุกฤษฏ์. (2556). “การพัฒนาคุณภาพการให้บริการภายนอกด้านการจัดดอกไม้
สำหรับงานศพ”. วิทยานิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการจัดการ.
บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- Gotonakhon.com. (2555). “พิธีกรรม กลับคืนสู่ธรรมชาติของท่านพุทธทาส ตามความเข้าใจของ
ผู้เขียน”. <http://www.gotonakhon.com/?p=7088>.

